
KÖZÉPKOR ÉS KORA-ÚJKOR

Piero de' Medici

Ha valaki a renaissance korabeli Firenze társadalmáról, politikájáról, kulturájáról, az elit életmódjáról, műveltségéről akar tájékozódni, érdemes elolvasnia *Alison Brown* Piero de' Medici című könyvét; alapos, hiteles, eleven leírás. Brown a firenzei Medici család tündöklésének és bukásának eseményeit tárja elénk, Machiavelli, Guicciardini munkásságára és bőséges korabeli forrásokra támaszkodva. Alison Brown a Londoni Egyetem History at Royal Holloway Intézet emeritusz professzora. Megjelent munkái: *Bartolomeo Scala 1430–1497, Chancellor of Florence, és The Return of Lucretius to Renaissance Florence.*

Piero de' Medici a tizenötödik század utolsó évtizedeiben élt, akkor, amikor Itáliát francia támadás érte, s amikor a firenzei köztársaság átalakulóban volt hercegséggé, miközben az uralkodó családok egymás ellen harcoltak, és válságossá lett az élet. Apja, a „Nagyszerű” (*Il Magnifico*) Lorenzo erős kezű, okos, nagy tekintélyű egyéniség volt, bár neki is meg kellett küzdenie a volterrai felkeléssel, és 1478-ban a Pazzi-összeesküvéssel, amikor őt megsebesítették, testvérét pedig megölték. Piero de' Medici szüleinek házassága nem volt szokványos: Lorenzo személyében egy kereskedő-bankár család egyesült egy régi római arisztokrata leszármazottal, Clarice Orsinivel. Hét gyermekük született. A kicsiket többnyire a nagymamájuk nevelte Mugellóban, míg szülei Firenzében, vagy cafaggiolói villájukban tartózkodtak. A gyerekek együtt nevelkedtek unokatestvéreikkel, a Pierfrancesco gyerekekkel, akikkel később

megromlott Piero kapcsolata. A Mediciek ősei pénzkölcsönzéssel foglalkoztak. Sokat lendített a családon egy-egy jó házasság a sienai és pistoiai nagy feudális családokkal, a Bardiakkal, a Tornabuoniakkal és a Guicciardiniakkal. Clarice Orsini gondoskodó, szerető anya volt. Piero gyermekevei barátságos családi légkörben teltek.

A hároméves Piero nevelésével Lorenzo titkárát, egy kiemelkedő humanistát, Angelo Polizianót bízták meg. A négyéves Piero Líviust, görög meséket olvasott, ötévesen Dantét, görög nyelvtant tanult, és hat éves korában Vergilius-szövegeket tudott könyv nélkül. Ezután Cicero, Homéros, Sokratés következett, tornagyakorlatok beiktatásával. Láthatjuk, a középkori hét szabad művészet tárgyai helyett a reneszánszra jellemző témákkal foglalkoztak. A fiú idővel engedetlené, lustává vált. Csak a bajvívás és a lova érdekelte. 12 éves korában, 1484-ben küldöttséggel Rómába utazott az új pápát, VIII. Incét köszönteni. Jelen volt a Medici Bankról szóló tárgyalásnál, bemutatkozott az Orsini rokonságnak, és egyengette egyházi pályára készülő testvérének, Giovanninak az útját a pápánál. Ezután Piero továbbra is ókori munkákkal foglalkozott. Lefordította Leonardo Bruni Firenze alkotmányáról szóló értekezését. Bruni – Arisztotelész Politikája nyomán – megállapította, hogy Firenzének vegyes, arisztokratikus és demokratikus alkotmánya van, mert kizárja a hivatalokból a régi arisztokráciát, sokan viselnek rövid ideig hivatalt, és a legalacsonyabb rétegek nem szólhatnak bele a közügyekbe. Ez a rendszer változóban volt. A Mediciek a milíciát fizetett zsoldosokkal váltották fel, ezzel fokozatosan átvették a nép kezéből a hatalmat. Firenze céhekre alapult közösségből változott a hercegi család uralta várossá.

1485 őszén a nápolyi nemesség felkelt Ferdinánd király (Hunyadi Mátyás apósa) ellen, ebből háború lett a király és a pápa között. Az ellenségeskedés 1486 augusztusában a pápa

táborának vereségével végződött. Piero ezalatt Vergilius Eclogáit, majd Dio Cassius Róma történetét olvasta, apja pedig Virginio Orsinival gyerekeik, Alfonsina és Piero házasságáról tárgyalt. A házasságkötésre majd a bárók háborúja befejeztével került sor. Ez a házasság megszilárdította a Mediciek kapcsolatát az Orsiniakkal és Ferdinánddal. Egy másik házasság Piero húga, Maddalena és a pápa fia, Franceschetto Cibo között Lorenzo hercegi ambícióit segítette. Piero újra Rómába utazott, s a könyv szerzője eleven képet nyújt az előkelőségek elszállásolásáról, a pápánál rendezett vacsoráról, a vendégek labdajátékairól és más szórakozásairól. A fiatal pár boldog napokat töltött a társaságban, majd továbbutazott a bracciano-i kastélyba, azután Firenzébe. Alfonsina hozományáról Clarice tárgyalt egy Orsini grófnővel.

Piero ezután Rómába ment, hogy a vallombrosani apátság, valamint a timsó-bányák ügyében tárgyaljon. Lorenzo titkos megegyezést kötött Velencével, ez felháborította a pápát, és Ferdinándot. Őt az is bosszantotta, hogy Lorenzo elfogadta Lodovico Sforzát Milánó hercegéül. A vezető családok között még számos hasonló ellentét bontakozott ki. Ebben a bonyolult helyzetben kellett Lorenzónak elősegítenie a hatalmi egyensúly létrejöttét Itáliában, és ezzel a helyzettel kellett szembenéznie Pierónak is apja halála után. Piero és Alfonsina lakodalmát május 10-dikén tartották meg. Az ünneplő sereg útban Firenze felé kapta a hírt, hogy Piero nővére, Luisa meghalt. Júliusban Lorenzo a tizenhat éves Pierót felnőtté, *pater familias*-szá nyilvánította. Három héttel később meghalt Clarice, Piero édesanyja. Ezek a körülmények zárták le Piero gyermekkorát, immár Lorenzo örököse, Firenze hercege volt.

A Piero és Maddaléna 1488-ban megkötött házasságai két út lehetőségét nyitották meg Piero előtt. Mint Firenze polgára részt vehetett a politikában, vagy sógora, Franceschetto Cibo

társaságában élvezhette az udvari élet szórakozásait. A pápa fiának házassága a Medici-lánnyal társadalmi emelkedést, előkelő meghívásokat jelentett Piero számára. Az első évben úgy tűnt, Piero képes megfelelően egyensúlyozni a kötelességek és élvezetek, a diplomáciai tennivalók és a sport között. Segített például egy Orsini-rokonnak, hogy megkapja a neki járó pénzt. Közbenjárt, hogy Lorenzo védje meg Ferdinándot Lodovico Sforzával szemben. Piero rájött, hogy apja igen veszélyes játékot űzött, amikor támogatta a régi hármasszövetséget Firenze, Nápoly és Milánó között, és az új titkos szövetséget Velencével és a pápával, miközben Lodovico Sforzának megígérte, hogy segíti őt milánói uralkodói pozíciójának megtartásában, viszonzársul Lodovico támogatja őt Genovával szemben. A fentiekből kiderül, milyen szövevényes volt az itáliai nagy családok egymáshoz való viszonya. Piero útja ezután Milánóba vezetett, ahol kölcsönös támogatásukról biztosították egymást Lodovicóval. Pierónak tehát sikere volt. Voltak másféle teendői is. Ő szervezte a pünkösdi ünnepet, drámát, bajvívást, lovaglást rendeztek. A társaság előkelő tagjai vetették fel Lorenzónak, hogy vonja be a felnőtt Pierót a köz- és pénzügyek intézésébe. Ideje is volt, mert Piero 1493-ban az utcán labdajátékkal töltötte az idejét, pedig közben apa lett, kislánya született. A nővérének is gyermeke született. Biztosítva volt a Medici család fennmaradása. Lorenzo kisebbik fia, Giovanni a papi pályát választotta (ő lesz a későbbi X. Leó pápa).

Lorenzónak voltak hűséges és hozzáértő segítői, Miccolo Michelozzi és Piero Dovizi, de az 1490-es év közepén Piero már sok mindent ügyesen, önállóan intézett. Az idősebb Medici sokat betegeskedett, sok időt töltött fürdőkben. Pierónak jó kapcsolata volt a nyolc tagú *Otto de Praticával*, a külügyeket intéző magisztrátussal. A tagok hathavonta cserélődtek. Hasonló testület intézte a pénzügyeket, ez 12 tagból állt, a tagokat

választották. Pierónak a beteg apját kellett helyettesítenie főleg diplomáciai ügyekben. Faenzában intézkedett, hogy a firenzei megbízott maradjon meg a hivatalában. Pistoióban a zavargások miatt odaküldött katonaság visszavonása, és egy halálos ítélet eltörlése ügyében döntött. Ez utóbbi esetben két helybeli nézeteltérésbe került Pieróval, s ez előrevetítette a későbbi súlyosabb konfliktusokat. Emellett tartania kellett a frontot apja hajózási és bankügyeiben is.

Más gondok is voltak. Az 1478-as Pazzi-összeesküvés és gyilkosság óta Lorenzo fegyveres kísérettel járt még a fürdőkbe is. 1490-ben rémhírek érkeztek esetleges merényletekről Lorenzo ellen, a gyanúsítottakat kínvallatás alá vetették, emiatt támadták a Medicieket. Elterjedt az is, hogy Lorenzo arany dukátokat ígért összeesküvőknek, ha Lucca önkormányzatát megbuktatják. Ez sokat ártott Lorenzo hírének. Történt egy gyilkosság is: két milánói agyonvert egy firenzei lakost. A támadók a milánói nagykövet emberei voltak. Őket kivégezték. Kényes volt a helyzet, mert Lorenzo titokban jó viszonyt ápolt Milánóval. Piero felszólalt az *Otto di Pratica* előtt. A kérdés az volt, befogadjon-e uralma alá két felkínálkozó várost Firenze. Piero ékesszólóan beszélt, de egyik oldalon sem foglalt állást. 1491 nyarán Lorenzo visszatért Firenzébe, s átvette az ügyek intézését. Piero újra egy tizennyolc éves ifjú életét élhette: sportolt, játszott, lóversenyre járt, igazi reneszánsz uralkodóként viselkedett. Beszerzett néhány kötetet Hunyadi Mátyás könyvtárából (ezek a Firenzében készített, de Mátyás halála miatt Magyarországra el nem jutó kéziratok voltak – *a szerk.*), és gazdag kézirat-gyűjteményre tett szert. Szobrokat vásárolt, hangszereken játszott, énekeseket tartott az udvarában, maga is énekelt, szavalt. Kortársai szellemes, lendületes felszólalásairól írnak. A Mediciek palotáiban megfordultak Pico della Mirandola, Ficino, Poliziano, Francesco Barbaro humanisták.

A Mediciék caianói villája építészetileg és műkincsei miatt is messze földön híres volt. A család ismert volt a lovak szeretetéről, ezeket ajándékba adták, ha a diplomácia érdekei ezt kívánták. Hasonló értéke volt a sólymoknak. Piero szeretett és tudott futballozni, messziről is érkeztek csodálói.

Pierónak kiterjedt patrónusi kapcsolatai voltak a városon kívül is, ő volt a Medici Bank vezetője, bár azt valójában Giovanni Cambi igazgatta, a bank római részlegét pedig Nofri Tornabuoni irányította. A patronátus politikai hatalmat gyakorló rendszer volt: elősegített politikai győzelmet és igazságot szolgáltatott, s ezzel ellentmondott a republikánus éthosznak, a közhivatalok érdem szerinti elosztása és a pártatlan igazságszolgáltatás elvének. Piero döntött választott bíróként és osztott politikai kedvezményeket. Patrónusi hatalma inkább Firenze környékén volt erős, ahol a pártviszályok, a vendették zajlottak. Firenze területi államában a hatalmat elméletben a város választott hivatali testülete, a podeszta, a kapitányok és a komisszáriusok gyakorolták, azonban a patronátus közbeékelődésével a hatalom a helyiek, a firenzei rezidens hivatal és a patrónus kezébe került. Például Pratóban Piero mondta meg, kit nevezzenek ki hivatalnoknak, és ki legyen az új podeszta Pistoiaiban. Piero hatalma nagyobb volt, mint a helyi podesztáké. A Medici Bank hatóköre kiterjedt Rómára is. Lorenzo idején a bank fizette Ince pápának és fiának, Franceschetto Cibónak adósságait, emiatt nagy veszteségeket szenvedett. Később a bank tönkrement. Firenze domíniumához Arezzo, Cole Val d'Elsa, San Gimignano, Siena és Pisa tartozott. Sienának Lorenzo halála után Piero lett a patrónusa. Ottani barátainak pénzt adott, és 4000 aranydukát kölcsönt folyósított katonai kiadásokra a városnak, de olykor vissza kellett utasítania a sienaiak túlzó pénzköveteléseit. A városhoz való kapcsolatát kedvezmények, ajándékok, határviták, bikaviadalok és nagy

paliók (lovasszerepek) jellemezték. Mindezt már a fenyegető francia támadás árnyékában történt. A város lojális maradt Firenzéhez és Pieróhoz.

A tengeri kereskedelméért fontos Pisához ennél is szorosabb kapcsolat fűzte a Medicieket. Birtokuk volt ott, a bankjuk és a kereskedő társaságuk is ott működött. Cosimo de' Medici régi palotája hatalmas épületegyüttes volt belső udvarral, istállóval, bolttal, mosodával. Pisa érsekét a család nevezte ki. Lorenzo de' Medici földeket vásárolt, és 1472-1473-ban újraindította az egyetemet, amely a szabad művészetek egyik központjává vált a Mediciek patronátusa idején. A birtokon kb. 150 tehenet tenyésztettek, és sajtgyárat létesítettek. Értékes volt Agnano a tengeri forgalmáért, és Spedaletto, közel Bagno a Morbo fürdőjéhez és a volterrai rézszulfát bányákhoz. A vas- és rézbányát, a kereskedelmi társaságot, valamint a bank és a birtok ügyeit Giovanni Cambi irányította. A bányák jól jövedelmeztek. Kiterjedt földek, legelők, malom, kocsmák szolgálták a családot és a lakosságot. A Mediciek száműzetése előtt Cambi és Tornabuoni próbálták menteni a család vagyonát, pénzt, ékszereket, medallionokat, amiért később mindkettőjüket kivégezték. Cambi sorsából látszik, hogy Piero nem egy egyenlőkből álló testület, s annak választott hivatalnokai révén gyakorolta a hatalmat, hanem egy személyi ügynökökből álló csoporttal dolgozott. Piero kormánya lojális titkárokból állt, mint Dovizi, Braccesi, Pucci, Cambi és Tornabuoni. Ezek a patrónusi és családi kötelékek tartották fenn a Mediciek hatalmát mind Firenzében, mind Rómában. Piero mégsem tudta elérni a republikánus Firenzében a hatalom örökletessé tételét. 1492-ben meghalt Lorenzo, Piero inasévei ezzel véget értek. A gyászoló tömegek Pieróban látták a méltó utódot. A Gyapjú Céh és a Kereskedők Céhe vezetőjének választotta. Tagja lett a Hetvenek Tanácsának, jelen lehetett a törvényhozó *Cento* ülés-

sein. Három szövetséges között kellett egyensúlyoznia: a pápa; a pápa ellensége, a nápolyi Ferdinánd; és Ferdinánd ellensége, Lodovico Sforza között. A kortárs történetíró, Guicciardini szerint Pieróból hiányzott az intelligencia, zsarnoki volt a természete, elidegenítette magától Milánót és a Sforza herceget, emiatt következett be a bukása. Parenti enyhébben ítéli meg Pierót. Úgy véli, Lorenzo sem tudott volna megbirkózni a polgárok lázongásaival és a riválisokkal. Piero tekintélyét csökkentette a *Centoban* kapott néhány ellenzavazat és az, hogy saját öccse, Giovanni bíboros is szembefordult vele. Giovanni – Lorenzo di Pierfrancescóval együtt – a salernói összeesküvőkkel tartott. Céljuk a francia király segítségével megdönteni a Medici-rendszert, és a nápolyi Aragón uralmat. Pierfrancesco még veszélyesebb volt Pieróra nézve, mint Giovanni – állapítja meg Alison Brown. 1493 májusában a család és a Guelf-Ghibelin vetélytársak újrakezdték a régi ellenségeskedést Pieróval szemben. A feszültség az előző évből eredt, amikor két polgárt, Rucellait és Soderinit kizárták a fontos szavazatszedők közül, s helyükbe Piero és társai kerültek. Parenti szerint ezzel megtörték Lorenzo alkotmányos *Ordine del Settanta* rendszerét. Ez felháborodást keltett, és számosan (a szerző részletesen ismereti őket a 156-160. oldalon) csatlakoztak Lorenzo di Pierfrancesco összeesküvéséhez.

1492 novemberében Piero Firenze követsége tagjaként Rómába utazott az új pápa, VI. Sándor üdvözlésére. Először szerepelt hercegként egy köztársasági delegációban. A pápa beiktatása kérkedő, pompázatos esemény volt, Pieróék öltözete szintén sokba került. Piero barátságtalanul vált el a pápától, és haraggal a sógorától, Franceschetto Cibótól. A Cibo-földek ügye azzal kezdődött, hogy Franceschetto a pápai földekből kapott területet el akarta adni Virginio Orsininak, Ferdinánd zsoldosvezérének. Piero segített a föld kifizetésében, azonban

VI. Sándor megtiltotta az eladást. Közben Franceschetto szerencsejátékaival, luxus életmódjával nagy anyagi terhet rótt Pieróra és a Medici Bankra. A Cibo-földek eladása megosztotta az érdekelteket, Ferdinánd Virginiót, Lodovico a pápát támogatta. Piero római látogatása rosszul végződött, megváltoztak a hatalmi viszonyok és megbomlott Itália régi egyensúlya. Guicciardini Pierót hibáztatta, hogy Ferdinánd mellé állt. Alison Brown védelmébe veszi őt, hiszen Piero erősíteni akarta Firenze régi kapcsolatait Milánóval és Nápolyal. Piero azonban kettős játékot játszott, szövetkezett Nápolyal is, a pápával is. Miközben a Róma–Firenze–Nápoly-szövetség aláírására készültek 1493 augusztusában, Piero látszólag bajvívással, futballozással, lantjátékkal, énekléssel mulatta az időt, pedig Parentitől tudjuk, hogy ekkor is igen aktív volt a Cibo-földek ügyében. Kérdés volt, ki fizet a földekért. Végül a firenzei hatóságok kiegészítették Ferdinánd 35 000 dukátját 10 000 dukáttal, így kifizették Virginiót. Később az egész összeget a Medici Bank adta át Virginio nevében a pápának. Mindeközben a francia támadást szervező Lorenzo di Pierfranceso és Sanseverino salernói herceg javában készítette a forradalmat Piero firenzei és Ferdinánd nápolyi rendszere ellen. Pierót csapásként érte a hír, hogy unokatestvérei, a két Pierfranceso a franciák mellé szegődtek. 1494 áprilisában egy összeesküvő részletes vallomásából minden kiderült. A Signoria bezárta a Pierfrancesco fivéreket a kormánypalotába. A Hetek életfogytiglani börtönre ítélték őket. Piero szabadságot adott volna nekik. A testvérek 14 nap után mégis elhagyták fogságuk színhelyét, és csatlakoztak a francia királyhoz. Firenzében forradalom készülődött. 1494 januárjában meghalt Ferdinánd, Nápoly királya. Márciusban új szövetség született a pápa, Alfonso új nápolyi király és a titokban csatlakozó Firenze között Franciaország és Milá-

nó ellen. Lodovico a franciák és a Pierfrancesco-fivérek mellé állt. Pierónak komoly döntést kellett hoznia: vagy Lodovicót és VIII. Károly francia királyt segíti, vagy a pápa és Alfonso szövetségét támogatja. Áprilisra Piero idegösszeomlást kapott. Ezt Dovizinak és szerelmének, „la R”-nek küldött leveleiből tudjuk. A depressziós szakasz után újra aktív lett: felkérte a spanyol uralkodókat, Ferdinándot és Izabellát, tartsák vissza a francia királyt a támadástól. Május közepén a francia tüzérség nagy erővel lőtte az észak-itáliai városokat. Piero követei útján próbált Lodovicóra hatni, és próbált Velencétől támogatást kérni. Nem járt sikerrel, ezért Alfonso és Virginio Orsini mellé állt. Firenzében „annyira gyűlölték, mintha török volna”. 1494 júliusában a szövetségesek Vicovaróban a pápa védnöksége alatt tárgyaltak. Alfonso fia hadsereggel vonult Romagnába, ám a franciák megelőzték. A pápa kinevezett egy bíborost, de nem Piero jelöltjét, hanem azt, aki 30 000 dukátot fizetett érte. A nyár folyamán Piero a városban sok támogatóját elvesztette. Az ilyen itáliai uralkodókról írta Machiavelli, hogy háborúznak a dolgozószobájukból, és szerelmi kalandokat üznek a csatatérről. Pazarul élnek, de fukarok az alattvalóikkal szemben. Alison Brown másként látja Pierót. Számos kísérletet tett, hogy hátráltassa a francia támadást. Pénzt küldött VIII. Károlynak, hajlandó lett volna személyesen is találkozni vele, pedig firenzei követeit „levadászták Lyonban”. Próbálta, de nem tudta megszerezni Giovanni Bentivoglio és Caterina Sforza támogatását. A hadjárat költségeire a firenzei tanács hozzájárulása nélkül nem adhatott a magánvagyonából. A firenzeiek pedig Pierót okolták a franciák kegyetlenkedése miatt. A nápolyi sereg ezután vereséget szenvedett Rapallónál, majd szeptemberben elvesztette Ostiát is. A harcok folytatódtak, és szeptemberben az ellenség brutálisan kirabolta Firenze elővárosát, Fivizzanót.

Október 16-án Piero részvételével összeült az *Otto de Pratica*. Néhány környező városba követeket küldtek biztosítandó azok lojalitását. Lorenzo di Pierfrancesco hátrahagyott családját és vagyonát őriztették. Bár Pierót előre figyelmeztették a lehetséges lázadásról, ő mégsem tartóztatta le az unokatestvéreit. Röpcédulák bírálták a Medicieket, s kérték a francia királyt, szabadítsa meg Firenzét a zarnoktól. Michelangelo is elmenekült, szó nélkül otthagyta patrónusát, Pierót. A város és a környező városok lojálisak maradtak Pieróhoz. Piero elhatározta, hogy közvetítőként tárgyal a királlyal. Egyedül indult útnak, az *Otto de Praticától* levélben azt kérte, imádkozzanak érte, és rájuk bízta a családját. A gond abban rejlett, hogy Piero hivatalosan nem volt vezetője Firenzének. A bizakodás és a félelem között hanyódott. A franciák már több erődítmény ostromoltak. Számos város ünnepélyesen fogadta Pierót és Károlyt. Az öröm azonban pillanatok alatt elenyészett: a találkozó a hódító és a megalázott találkozási pont volt. A francia király ugyanis Pisa, Livorno, Pietrasanta és Sarzanello átadását és 200 000 dukátot követelt. Piero igent mondott anélkül, hogy felhatalmazása lett volna rá. S ezzel aláírta a saját bukását.

A firenzeiek már eddig is fel voltak háborodva, hogy Piero hagyta, hogy a házaikat lefoglalják a franciák, most aztán nyíltan szembe fordultak vele. Új republikánus tanácsstagokat választottak, köztük Savonarolával. Ők megvádolták Pierót, hogy „odadobta magát a király kezébe, és átadta neki az állam legjobb részét”. Így, amikor Piero megérkezett Firenzébe, alig néhány híve üdvözölte. Másnap sem őt, sem 20 fős testőrségét nem engedték be a *Signoria* épületébe. Kövekkel dobálták, és a nép „menj a pokolba!” kiáltásokkal kísérte. Piero bátor volt, de most elhagyta a teret. A segítségére siető milíciát lefegyverezték, a *Signoria* harangszóval fegyverbe hívta a népet. Piero

ugyan biztonságban elérte az otthonát a Via Largán, de a Signoria kihirdette, tilos Pierónak és családjának menedéket adni. Alfonsinát és az anyját kolostorba küldték, és magas vérdíjat tűztek ki Piero és Giovanni bíboros fejére. November 20-dikán VIII. Károly és Firenze békét kötött, Pierót pedig 100 mérföldnél messzebbre száműzték Firenzétől. Giovanni ferences rendi ruhában épp csak hogy el tudott menekülni.

Alison Brown szerint Pierótól a viselkedése miatt hidegült el a közvélemény. A *Signoria* lázadónak nyilvánította, elkobozták a vagyonát, lefegyverezték a kíséretét, megszüntették az *Otto di Praticát*, a Hetveneket és a *Centót*. Két vezető tisztviselőt kivégeztek, Dovizi elmenekült, később Velencéből segítette Pierót. A kancellária titkárainak többségét elbocsátották. Brown szerint megbocsáthatatlan, amit Piero tett: minden felhatalmazás nélkül elment a francia királyhoz, és Firenze négy nagy erődítményét átadta neki. Visszaélt Nápoly és a pápa bizalmával is, őket sem kérdezte meg. Parenti, a kortárs krónikus úgy véli, azt gondolhatta, a királynál tett látogatása során eléri a tűzszünetet, fel nem tételezte, hogy a király az ajándékaira ilyen súlyos követelésekkel áll elő.

„A nagy lázadó” – ahogy Machiavelli nevezte Pierót – élete utolsó kilenc évében, 1494. november 9. és 1503. december 28. között földönfutó lett. Ez az idő igen zavaros volt Itáliában. A két francia invázió, melynek a nápolyi királyság megszerzése volt a célja, nemcsak Firenzéből úzte el a Medicieket, és Nápolyból a spanyolokat, hanem megingatta egész Itáliát. Piero oda- vissza utazott a városok között, és nagyon rossz lelkiállapotban volt, ahogy ez három verséből kiderül. Bocsánatkérő levelet írt a *Signoriának* Bolognából, majd az unokatestvéreinek írt a felesége és gyermekei érdekében Velencéből. Lodovicótól pénzt kért ruhára és a költségeire, s az elutasítás után Lodovicót okolta a franciák behívása miatt. Egyszer könnyek között könyörgött,

máskor dühösen nekitámadt azoknak, akiktől segítséget remélt. November 25-én a Firenze és VIII. Károly között megkötött egyezmény törölte Piero lázadóvá nyilvánítását, visszaadta a vagyonát, és engedélyezte a városba visszatérését. Piero csak 150 fős kíséretével ment volna haza, a firenzei kormány szigorú intézkedései miatt mégsem tudott bejutni a városba. Rómából küldte szét a leveleit. Közben a franciák ismét visszatértek északra, Piero csatlakozott a Virginio és Carlo Orsini vezette franciaellenes ligához, amely a sienaiakkal együtt azon is dolgozott, hogy a Mediciék visszatérhessenek Firenzébe. A velenceiek 10 000 dukátot küldtek a támogatásukra; Milánó és Siena biztatta őket; Bentivoglio lovas és gyalogos katonák ezreit bocsátotta a rendelkezésükre, és a pápa szintén melléjük állt. Piero és Orsini növekvő hadserege Perugia felé vonult. Piero 5000 dukát kölcsönt kapott a velencei dózsétól. Már szinte minden itáliai hatalom Piero és Orsini mellett állt Firenzével szemben, ugyanis meg akarták szerezni a város területét. Ehhez Piero eszközük lehetett volna. Firenzében viszont őrizték a palotát, a sienaiakat lovasok tartották távol, a Medici-vagyont ezután sem szabadították fel, Piero leveleit elfogták. Ezzel Piero első visszatérési kísérlete kudarcot vallott, mert az itáliai szövetség megbízhatatlan volt; a pápa Firenze ellen fordult Savonarola miatt. Szószegés szószegést követett. Alfonsinát és gyerekeit fogságban tartották, és megbüntették, aki segítette őket. Pierót büntetlenül meg lehetett ölni. Giovanni és Giuliano Milánóban húzódott meg, Piero pedig Rómában és Bolsenában tartózkodott, nem volt pénze, és nem értek célba a levelei.

1496-ban Lodovico Sforza és a liga segítségül hívta Miksa német-római császárt a franciák ellenében. Dovizi azt remélte, Miksa támogatja a Mediciék ügyét is. Egy nagy vihar azonban tönkrement Velence és a liga néhány hajóját, a francia hajók megmenekültek, a császár pedig visszavonult. Firenzében Sa-

vonarola azt hirdette, Isten nem engedte visszatérni a városba a Medicieket. A szerzetes forradalmat robbantott ki a „zsarnok család”-dal szemben, és Valori igazságügyi *gonfalonier* Savonarola mellé állt. Az új ellenséges kormány idején Pierót és csapatát a város zárt kapuval fogadta, és Piero fejére 4000 forint vérdíjat tűzött ki. Piero Sienába menekült. Firenze sem Savonarolát és Pierót, sem a Pierfrancesco fivéreket nem akarta urának. Savonarolát kiátkozták, majd augusztusban egy Lamberto dell’Antella nevű ember vallomása alapján öt Medici-párti lázadót (Pucci, Cambi, Tornabouni, Ridolfi és Nero) kivégeztek. Másokat száműztek, megfosztották a hivataluktól. A Medici-család további sorsát erősen befolyásolta Lamberto vallomása, aki Piero könnyelmű életviteléről és bosszúvágyáról írt. Kialakult az a vélemény, hogy a család tagjai visszamehetnek Firenzébe, kivéve Pierót. A vallomás hasonlóan gonosznak, bosszúállónak írta le Giovanni bíborost is. A Mediciek nevét, feliratait lekaparták a falakról, a palotájukat gabonatórolónak használták, Piero hűgát kitiltották Firenzéből, Piero két igen értékes könyvét a francia királynak adták. Lefejezték hűséges segítőjét, Francesco Cegiát. Piero elvesztette a társait, tönkretették a hírnevét. Mások a Medici bankok révén titkokban pénzzel segítettek a száműzötteket. Volt, aki értékes tárgyakat őrzött meg a Mediciek számára. A segítőket kínvallatás alá vették, Cegiát később ki is végeztek.

1498-ban kivégezték Savonarolát. Az ekkor trónra került XII. Lajos francia király igényt tartott Milánóra és Nápolyra, ezért szövetségre lépett Velencével és a pápával. A pápa francia támogatással fia, Cesare Borgia számára államot akart teremteni Közép-Itáliában. Piero részt vett a romagnai hadjáratban, és a Velencétől felvett 5000 dukáttal, valamint Siena segítségével felkelést szervezett Firenze ellen. Giuliano Medici elfoglalta Firenze egyik erődjét, Dovizi pedig Bibbiena várát. Ezután

Lierna került Urbino hercege kezére, ahol d'Alviano parancsnok kegyetlenül legyilkoltatta a lakosságot. „A rebellis” Pierót ismét nem engedték be Firenzébe. Ekkor Velence váratlanul békét kötött Firenzével és XII. Lajossal. Firenze visszakapta Bibbienát, és szabadon engedték Giulianót és a velencei rabokat. Pierót meg sem említették. Ezzel véget ért a romagnai hadjárat, és ismét elúszott a remény a herceg visszatérésére. A francia király továbbra is Milánóért és Nápolyért harcolt a spanyolok ellen. A harcokat a kapitányok, Cesare Borgia és Gonsalvo de Cordoba irányították. Piero jelentéktelen szereplő lett. Lajos nyugaton, Cesare keleten indult dél felé. Hamarosan elfoglalták Közép-Itáliát. De ahogy a három nagy család megszerezte a hatalmat, úgy szinte egy időben el is vesztette – állapította meg Guiccardini: a Mediciek 1494-ben, a Sforzák 1499-ben, az Aragónok 1501-ben. Firenzében nagy volt az elégedetlenség a magas adók, és Pisa elvesztése miatt. A fiatalok a katedrális körül zajongtak, az utcákon rivális bandák támadták egymást. A lakosság állandó vezetőt kívánt, s ez kedvezett Pierónak. Ő ezalatt Velencében, illetve Muranóban tartózkodott, oda érkezett Giovanni, Giuliano és Alfonsina is. Piero szerencséje kezdett éledezni. Lajos király megígérte, hogy helyreállítja a herceg hatalmát Firenzében, s ebben az Orsiniak és mások is támogatták. A pápa viszont kifejtette, hogy Cesarénak előnyösebb lenne egy köztársasági kormány (amelyben a nagytanács, a *Signoria* és a Tízek Tanácsa intézkednek), mint a Medici-rendszer, amelyben egyetlen személy dönt. Végül a francia követ és a pápa megállapodtak, hogy a Medicieknek vissza kell térniük Firenzébe, de csak egyszerű polgárként. Piero azt tervezte, hogy Pisát átadja Firenzének cserében a hazatéréséért. Elindult Rómából, sereget gyűjtött, és Perugián, Pratón, Pistoian át feltartóztatatlanul haladt előre. Firenze közelébe azonban nem jutott, mert Cesare feltételt szabott: akkor

állíthatják helyre a Mediciek uralmát, ha őt, Cesarét nevezik ki a város kapitányának háromszáz lándzsással, és visszaadják az Orsiniak és Vitelli birtokait. Firenze ezt előbb elutasította, később elfogadta Cesarét kapitányául, és elutasította a Mediciek visszatértét. Giovannit elkergették, Pierót gyalog, hat testőrrel Rómába kísérték. Ezzel véget ért második nagy hazatérési kísérlete. 1501 után még egyszer felé fordult a szerencse. Csatlakozott a Nápoly felé tartó francia sereghöz, de a pápa visszahívta a súlyos beteg, váltóláz kínozta Pierót. Novemberben Franciaország és a Mediciek a pápa támogatásával egyezséget kötöttek. Lajos 25 000 dukátot, 800 lándzsást és 6 000 gyalogost bocsát Piero rendelkezésére, valamint Pisát is visszakapja.

Giovanni és Giuliano visszamehetnek Firenzébe, de Pierónak távol kell maradnia 3-4 évig. Firenze viszont 300 ezer dukátot fizet Franciaországnak. Pieróék sikeresen elfojtottak egy arezói felkelést, és elfoglalták Marciana erődjét, Cortonát, és más erődöket is. Piero hadjárata sikert hozott. Ekkor követe útján felajánlotta a *Signoriának*, hogy mindent helyreállítanak úgy, ahogy 1494 előtt volt, ha visszatérhet a városba. Választ nem kapott. XII. Lajos ekkor átállt Firenze oldalára. A városban Piero Soderinit választották vezetővé. Ez népszerű megoldás volt, mert szükség volt egy vezetőre, ugyanakkor elkerülték a herceg visszahívását. Ugyanakkor Cesare Borgia ellen fellázadtak a kapitányai, de ő bosszút állt: Vitellit, Paolo és Francesco Orsinit megölték. A pápa Piero számos barátját csukta börtönbe. Kivégezték Perugia és Siena vezetőit is, mert támogatták Pierót. Ez volt Piero utolsó kísérlete a visszatérésre. A francia sereggel tartott, 1501-ben elfoglalták Nápolyt a spanyoloktól, de Gonsalvo kapitány meghátrálásra kényszerítette a betolakodókat, és Piero 1503. december 28-án menekülés közben a megduzzadt Garigliano folyóba fulladt. Bizonytalan, hogy megtalálták-e a holttestét, és montecassinói síremléke őt takarja-e.

A Borgia pápa 1503-ban szintén meghalt, és az új Rovere pápa jó barátságban volt Giovanni bíborossal. Firenzében közben nőtt az ellenszenv Soderinivel szemben, bizonyos családok pedig kiengesztelődtek a Mediciekkal szemben. Alig egy évvel Piero halála után Giovanni és Giuliano már a firenzeiekkel együtt ünnepelte a család védőszentjeinek napját. 1508-ban Piero lányának, Clarice-nak az eljegyzése Firenze városában volt. Giovanni fellépése következtében 1512-ben a család visszatérése után már minden korábbi intézményt visszaállítottak, a *Centót*, a *Settantát*, az *Otto di Praticát*. Három év múlva Giovanni – ekkor már X. Leó pápa – ellenezte, hogy Piero Lorenzo nevű fiát Firenze főkapitányává nevezzék ki. A szerző megkockáztatja, hogy talán magának akarta volna a hatalmat a város felett. Firenzében ekkor Alfonsina uralkodott, a fia követhette volna, de Lorenzo 1519-ben meghalt. Machiavelli róla mintázta *A fejedelem* című művét, neki adott tanácsokat, hogyan lehet megszerezni és megtartani egy államot. Piero sorsa azt igazolta, hogy veszélyes a Mediciek számára fejedelemként viselkedni a republikánus eszmeiségű Firenzében. Piero szenvedett attól, hogy hivatalos vezetői rang nélkül *capo* (vezető) volt Firenzében, de nem volt elég hatalma az uralkodáshoz, ám nem volt annyira szabad sem, hogy herceggént kiteljesítse a tehetségét és élvezze az örömeit. Alison Brown szerint Piero nem volt zsarnok és nem volt olyan vad és kegyetlen, amilyennek Guicciardini írta le a *Firenze történetében*. Piero nem akart politikai vezető lenni, de intelligens volt, és sokszor okosan döntött. A hatalmi harcok, valamint a száműzetés harcolni képes katonát faragott belőle. Végül jól felkészültté vált egy állam vezetésére. Piero Itália válsága közepette egy újfajta politikai erkölccsel szembesült. Azelőtt a hagyományos keresztény erkölcs adott iránymutatást, most Machiavelli, Guicciardini, a Vettori testvérek mind azt javasolták az uralko-

dóknak, hogy ha kell, alkalmazzanak erőszakot és csalást. Az államreazon vezesse őket, ne a keresztény erkölcs (Guicciardini: *Párbeszéd*). Guicciardini 1520-ban már nem erőszakkal uralkodó tirannusnak ábrázolta Pierót, hanem olyannak, aki civilizált módon irányította a várost. Kétségtelen, hogy Piero szerette a városát, és ott akart nyugodni Firenzében az édesapja mellett. A szerző alapos kutató munkát végzett. A bibliográfiai adatok a 308–324. oldalon találhatóak, a mutató pedig a 325–338. oldalon segíti az olvasót az eligazodásban.

Alison Brown: *Piero de Lorenzo de' Medici and the Crisis of Renaissance Italy*. (Piero de Lorenzo de' Medici és a reneszánsz Itália válsága) Cambridge University Press, Cambridge, 2020. 338 o.

Fodor Mihályné